

Міністерство освіти та науки України
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

Циклова комісія дисциплін
видавничої справи та редагування

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

**ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ РЕДАКТОРА НАД
ПЕРЕКЛАДНИМИ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИМИ
ВИДАННЯМИ**

Виконала:
студентка групи В-41
відділення комп'ютерних та
видавничих технологій
Татарин Юлія Андріївна

Науковий керівник:
Фінклер Юрій Едуардович

Оцінка _____

Татарин Ю. А. Особливості роботи редактора над перекладними науково-популярними виданнями. Рукопис.

Дипломна робота на здобуття кваліфікації молодшого спеціаліста зі спеціальності «Журналістика». Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола. Тернопіль, 2020. 59 с.

Роботу присвячено дослідженню перекладної літератури. Розглянуто роботу редактора над перекладними науково-популярними виданнями. Здійснено аналіз над трьома обраними перекладними науково-популярними виданнями. Виокремлено основні проблеми у роботі редактора над виданнями.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
2. Історія становлення перекладних видань	11
3. Типологія науково-популярних видань	15
1.4.Огляд видавництв перекладної науково-популярної літератури	18
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ РЕДАКТОРА НАД ПЕРЕКЛАДНИМИ ВИДАННЯМИ	23
2. 1 Робота редактора над структурою перекладного видання	23
2.Робота редактора над службовою частиною	26
2. 3.1 Доповнюючі компоненти	29
2.3.2. Бібліографічні компоненти	32
2. 3 Типові помилки та недоліки редагування перекладної літератури	34
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ РЕДАКТОРА НАД ОБРАНИМИ ВИДАННЯМИ	38
3. 1 Робота редактора з вступною частиною обраних видань.	38
2. Робота редактора над апаратом обраних видань	41
3. 4. Основні рекомендації щодо вдосконалення видань	45
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Перекладні видання зробили світове мистецтво доступним більшості населення світу. Не кожна людина володіє іноземними мовами у тому, щоб опановувати інформацію з першотвору, тому значення роботи редактора над перекладними виданнями важко переоцінити. Редактор у видавництві — це проектний менеджер, тож вміння організовувати, планувати час і тримати в голові всі етапи роботи над книжкою — must. Ще редактор має бути уважним до деталей не лише в тексті, а й загалом в організації процесу: не можна забути узгодити обкладинку з правовласником, якщо це прописано в контракті, не можна пропустити дедлайн подання книжки на друк в типографію, якщо видавництво презентує її на Книжковому Арсеналі. Кожна деталь має значення: від шрифту на обкладинці до формулювання подяки культурному фонду, який підтримує видання.

Значення перекладної літератури важко переоцінити. В результаті знайомства читача як з художньою, так і з науковою, науково-популярною та іншою перекладною літературою відбувається розширення особистісної культури людини і, як наслідок, підвищення загальнокультурного рівня країни. Саме тому в сучасних умовах глобалізації та інтеграції вкрай важлива підтримка якісного видання перекладної літератури. Тема роботи редактора з перекладними виданнями завжди цікавила дослідників у галузі мовознавства таких, наприклад, як Казакову Т. А., Комісарова В. Н., Паршина А. Е. Федорова А. В. та інших.

Матеріалом дослідження є книги видавництва «Наш формат» Кевіна Горслі «Пам'ять без обмежень», Гайді Грант-Галворсона «Успішні», Лінди Гілл «Командна робота».

Актуальність роботи — ми вивчимо процеси, що відбуваються в сфері видання перекладної науково-популярної літератури в сучасній Україні і проаналізуємо основні тенденції.

Мета нашої роботи полягає в тому, щоб виявити особливості роботи редактора з науково-популярною перекладною літературою. Для досягнення даної мети нами були поставлені наступні завдання:

- ✓ окреслити поняття перекладної літератури;
- ✓ розглянути типологію перекладних видань;
- ✓ назвати основні видавництва, що випускають перекладну літературу і імена найпопулярніших авторів;
- ✓ проаналізувати особливості роботи редактора над перекладними виданнями;
- ✓ внести основні рекомендації щодо вдосконалення;

Об'єкт дослідження: перекладні науково-популярні видання.

Предметом дослідження є особливості роботи редактора з перекладними науково-популярними виданнями.

Джерельна база роботи – видання видавництва «Наш формат» «Пам'ять без обмежень» Кевіна Горслі, «Успішні» Гайді Грант-Галворсона, «Командна робота» Лінди Гілл.

Для реалізації мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- ✓ висвітлити поняття перекладного видання;
- ✓ сформувати типологію перекладних видань;
- ✓ визначити загальні особливості роботи редактора над структурою перекладного видання;
- ✓ проаналізувати роботу редактора над службовою частиною видання;
- ✓ схарактеризувати усі компоненти службової частини видань;
- ✓ проаналізувати новаторство редактора над структурою перекладних видань;
- ✓ висвітлити роботу редактора над основним текстом видань;
- ✓ Виокремити рекомендації щодо вдосконалення видань;

Методологічна база дослідження. У роботі використанні методи узагальнення, аналіз, синтез, порівняння. Метод узагальнення використаний

при вивченні теоретичних розробок дослідників. Метод аналізу застосований при дослідженні роботи редактора над перекладними науково-популярними виданнями.

У **практичному аспекті** робота може бути використана студентами та науковцями у навчальних чи наукових цілях.

Структура. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 59 сторінок.

РОЗДІЛ 1. РЕДАГУВАННЯ ПЕРЕКЛАДНИХ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ВИДАНЬ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

1. 1 Перекладні видання: окреслення поняття

Серед багатьох складних проблем , які вивчає сучасне мовознавство, важливе місце займає вивчення аспектів міжмовної комунікації, яку називають «перекладом» або «перекладацькою діяльністю».

«Перекладні видання – це видання будь-якого твору, яке має одну назву, у перекладі з однієї мови на мову видання. Текст такого видання передбачає збереження при зміні мовної форми не лише змісту повідомлення, а й певних формальних особливостей вираження цього змісту. Іншими словами, йдеться про збереження єдності форми і змісту перекладеного з іншої мови твору. Підготовка перекладних видань є однією з найскладніших» [7, с. 57]. Вона потребує від редактора знань, які пов'язані з мистецтвом перекладу, зв'язками перекладознавства, і також іншими філологічними дисциплінами, історією перекладу, особливостями перекладу видань різних жанрів. «Історія перекладних видань знайомить нас з двома тенденціями передачі іншомовного тексту, різко протилежних між собою. Це такі типи перекладу:

1. Переклад, заснований на тенденції дослівного відтворення мови оригіналу, що шкодить його змісту, а також тій мові, якою він перекладається.

2. Переклад, заснований на відтворенні «духу» оригіналу, його розумінні, а також на збереженні вимог і норм мови, на яку перекладається оригінальний твір» [10, с. 2]. Основні ознаки перекладної літератури:

- вторинності перекладу;
- специфічна пізнавальна цінність;
- інтерпретаційний характер перекладного твору;
- можливість багаторазових реалізацій;

«Розрізняють різні види перекладів: писемний, усний, синхронний, автоматичний. Предметом детального освоєння редактором є, звичайно ж, переклад писемний» [1, с. 78].

Писемний переклад включає такі різновиди:

- авторський;
- авторизований;
- адаптований;
- скорочений;
- підрядковий;

« Авторським прийнято вважати переклад твору іншою мовою, виконаний автором оригіналу. Натомість, авторизований – це переклад твору іншою мовою, виконаний знавцем цієї мови, але схвалений автором. Тісна співпраця перекладача з автором у цьому випадку дає можливість у перекладеному тексті якнайповніше врахувати індивідуальний авторський стиль, уникнути буквальності в роботі перекладача» [4, с. 123].

Адаптований (тобто – пристосований) переклад – це переклад складного для сприйняття твору, адресований специфічному читачеві. «Такими можуть бути діти шкільного віку, яких видавець хоче залучити до сприйняття рідною мовою цілком «дорослого» твору, скажімо, «Іліади» або «Одіссеї» Гомера чи «Дон-Кіхота» Сервантеса» [4, с. 126].

« Інший приклад – адаптація англійською мовою роману Е.-Л. Войнич «Овід» для старшокласників, які вивчають цю мову. «Скорочений переклад передбачає: виокремлення лише певних фрагментів, або рівномірне «виключення» другорядних сюжетів, описів, монологів, інших складових тексту, які не впливають на цілісне сприйняття фабули твору». «До такого варіанта видання здебільшого вдаються видавці журналів (журнальний варіант значного за обсягом твору), а також укладачі хрестоматій, збірників, антологій» [3, с. 156].

«Підрядковий переклад – це дослівний переклад іншомовного твору на мову видання. Часто до такого способу вдаються ті перекладачі, які не володіють достатньою мірою мовою, якою виданий твір, тому працюють винятково із словником. Підрядник, як проміжний текст між оригіналом і

перекладом, дає можливість точно відтворити зміст твору, не враховуючи особливостей його художньої форми [11, с. 34]. Найчастіше з наданого підрядника майстри поетичного слова готують переклади поетичних творів зарубіжних авторів. Переклад з підрядника буде менш повноцінним, якщо далі над ним працюватиме інший перекладач або й редактор. «Наукою доведено, що перекладна література:

- є джерелом збагачення української культури;
- сприяє самопізнанню особистості, усвідомленню своєрідності властивих її етнічній спільноті елементів;
- удосконалює власне мовлення читача;
- формує культуру спілкування різних етносів у межах держави;
- відкриває широкі можливості для виховання особистості, обізнаної з культурою народів світу, зацікавленої в збереженні її розмаїття, з миром налаштованої до всіх націй;
- дає уявлення про український художній переклад як важливий творчий чинник;
- веде діалог культур;»

«На сьогодні в Україні склалася погана ситуація з видаванням перекладної наукової, навчальної, науково-популярної, загалом інтелектуальної, літератури» [15, с. 45]. І якщо суспільна й гуманітарна, завдяки спонсорській підтримці, ще якось виходить (десь, мабуть, десятка-два назв на рік), то з природничою справа майже на нулю. Саме тому питання організації наукового перекладу і видання таких книжок є актуальним. Перекладна література посідає центральне місце в полісистемі. В умовах виникнення нових літературних моделей переклад стає одним зі способів опрацювання нового репертуару. Хоча українська книга останні кілька років поступово прямує до «кризового стану», чисельність перекладних видань як за кількістю назв, так і за накладом, збільшується. «За даними Книжкової палати України, у 2011 році (1 півріччя) у світ вийшло 605 назв перекладних видань накладом 2459,1 примірників, а у 2012 році (1 півріччя) ця цифра зросла до 787 одиниць

накладом 2990,5 примірників». Це свідчить про актуальність і затребуваність на українському книжковому ринку перекладних видань» [15, с. 45].

Проте попри збільшення накладів, випуск перекладної літератури має чимало проблем. Перша з цих проблем – видове обмеження. «Якщо аналізувати цей аспект на теренах України, можна помітити значну перевагу художньої літератури. По-перше, це класика художньої літератури (В. Шекспір, М. Сервантес, Ф. Кафка, Джордж Байрон, Я. Гашек та інші)» [19, с. 76].

«По-друге, значну нішу займають твори сучасних письменників, так звані «бестселери світового ринку» (це такі автори, як Д. Браун, Аманда Квік, Т. Гарріс, Д. Стіл)» [19, с. 77].

Багато видань вийшло у вигляді антологій («Антологія єврейської поезії», «Антологія нідерландської прози», «Антологія сербської постмодерної фантастики», «Антологія японської класичної поезії», «Романси без слів: Антологія українських перекладів поезій Поля Верлена» тощо). «За останні 10 років великої популярності набрала також «легка література» – детективи (А. Крісті, А. Конан Дойль, С. Кінг), жіночі романи. Значний масив перекладів припадає на дитячу літературу. Все частіше випускають різні варіанти казок Г. Х. Андерсена, Ш. Перро, Л. Керролла, В. Гауффа чи братів Грімм» [29, с. 198]. Це й не дивно, адже дитяча література ніколи не втратить своєї актуальності, а «традиційні казки» будуть деформуватись лише у своєму художньо-технічному оформленні та варіантах перекладу. Проте, незважаючи на різноманіття перекладів художньої літератури, багато текстів ще не опрацьовано, та й не завжди якість існуючих перекладів здатна об'єктивно відобразити цінність та особливості іншої мови, культури.

«Отже, лідерську позицію на книжковому ринку України серед перекладів займають видання гуманітарного спрямування, серед яких основна увага відведена проблемам історії («Бесіди з катом», «Боже ігрище: історія Польщі»), культурології («Загальна музеологія»), мистецтва («Епохи історії музики в окремих викладах»), книжкової справи та ЗМІ («Етика засобів масової інформації», «Маркетинг у видавничій справі – фантазія чи дійсність?»),

філософії («Антологія феміністичної філософії», «Аристос», «Винайдення Східної Європи: Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва») і, звичайно, літератури.»

«Менше видань з релігії («Запровадження християнства у слов'ян: Вступ до середньовічної історії слов'янства», «Ісламська загроза. Міф чи реальність?»), містики, майже немає видань, присвячених мовознавству («Мовна політика та мовна ситуація в Україні) [36, с. 123].

Важливою проблемою є власне мова оригіналу. Мабуть, не важко помітити, що перекладають здебільшого англійську літературу. В умовах активного вивчення з дитячих років українським суспільством англійської мови, знавців її є чимало. Значно менше перекладів творів польських, німецьких, іспанських, італійських, французьких авторів. «Рідко де можна натрапити на твір шведа, грека, і майже ніколи на твір білоруса, китайця чи литовця. І це не тому, що в тих країнах ніхто не написав нічого вартісного, а через те, що немає зацікавлених і достатньо обізнаних перекладачів в Україні» [37, с. 79].

1. 2. Історія становлення перекладних видань

«Початок перекладацької діяльності на території сучасної України починається ще в IX ст., коли у 864 р. імператор Візантії надіслав грецьких монахів Кирила та Мефодія для проповідування християнства серед слов'янських народів. Вони почали свою діяльність зі створення алфавіту, відомого усьому світові як кирилиця, за допомогою якого переклали з грецької на церковнослов'янську декілька релігійних текстів, у тому числі Новий Завіт, Псалтир і молитовник» [33, с. 3]. «Після офіційного хрещення Русі в 998 р. з'явилася інша перекладна література, що мала на меті ознайомити нових християн з основами цієї релігії, її філософським підґрунтям, обрядами та звичаями [41, с. 38]. «В ранній період існування Київської Русі, що підтримувала досить тісні торгівельні та культурні відносини з іншими європейськими державами середньовіччя, головним посередником і

передавачем перекладної літератури була Болгарія, однак уже в перші десятиліття XI ст. князь Ярослав Мудрий усвідомив необхідність мати власні перекладені книги» [19, с. 143].

«Починалася перекладна література масштабно, з розмахом, на державному рівні, про що засвідчив наш літопис, ведений першим великим письменником, істориком Нестором. «Тобто, князь Ярослав Мудрий зібрав у новозбудованому Софійському соборі багато перекладачів, які перекладали на старослов'янську мову» [38, с. 145].

Досить велика кількість перекладів, датованих XI, XII та поч. XIII ст., виділяє Київську Русь не тільки серед слов'янських держав, але й у середньовічній Європі взагалі. Перекладні твори цього періоду відносяться переважно до релігійної літератури.

«Істотно важливими для розвитку культури представляються переклади візантійських хронік. Особливо виділяються «Хроніка Георгія Амартола» та «Хроніка Іоанна Малали»» [41, с. 234]. Більшість перекладів у розглянутий період носило буквалістський характер, що не дивно, приймаючи до уваги релігійний характер першоджерел, однак їхня мова проте була тісно пов'язана з народною мовою Київської Русі. «Як показали дослідження, у ряді випадків перекладацька майстерність піднімалася на високу ступінь майстерності. «Найбільш примітним є переклад «Іудейської війни» Йосипа Флавія. Ім'я перекладача нам невідоме, також не можна визначити, чи переклад був зроблений в самій країні або за її межами, але дві редакції перекладу, що дійшли до наших днів, свідчать про те, що переклад був виконаний досить вільно. Почувається стилістична розкутість перекладача, що не прив'язується до синтаксису оригіналу. Уже немає характерного для ранніх слов'янських перекладів максималістського буквалізму» [2, с. 99].

Переклади, датовані другою половиною XIII та XIV ст., повноцінно відповідають настроям підмонгольної Русі. «Це були твори утопічного та есхатологічного (тобто такі, що оповідають про кінець світу) характеру. Серед них відомі «Сказання про Індійське царство», «Повість про Макарія

Римського». Більшість перекладів виконувалися з грецької, але деякі перекладачі вочевидь користувалися латинськими та давньоєврейськими джерелами. З кінця XIII ст. в зв'язку зі значним послабленням значення Києва як культурного та політичного центру відбувається відтік багатьох культурних цінностей, у тому числі і книг, на північ.» У цей же період у народів, що населяли східнослов'янські землі, завершується формування трьох чітко виділених мов і культур - російської, української (малоросійської) та білоруської [9, с. 77].

«Протягом XV-XVII ст. переклад в Україні зайняв місце власне української літератури. Практично всі твори перекладалися або переказувалися з польської мови, оскільки велика частина території сучасної України знаходилася в складі Польщі. Поступово паралельно починають з'являтися приклади перекладних видань з латинської мови. Є також підстави говорити про існування письмового та усного дипломатичного перекладу в тогочасній українській державі» [14, с. 88].

«У XIX ст. перекладацька діяльність в Україні значно розширилася. Більшість тогочасних письменників були також перекладачами. Серед найвідоміших слід згадати Івана Франка, Лесю Українку, Пантелеймона Куліша, Левка Боровиковського, Павла Ніщинського, Степана Руданського, Михайла Старицького, Павла Грабовського, Володимира Самійленка, Марка Вовчка, Марка Кропивницького. Перед ними всіма постала проблема вибору творів для перекладу, яку здебільшого вирішували на користь шедеврів світової літератури» [17, с. 189].

« У 80 - 90х роках розширилися дослідження в галузі часткових теорій перекладу, що мало на меті визначення основних моментів перекладацької діяльності в конкретному жанрі. Київська, Львівська та Сімферопольська школи сприяли пошукові та виявленню стилістичних інваріантів (домінант) деяких поетичних, фольклорних, драматичних, науково-технічних, публіцистичних та інформаційних жанрів» [20, с. 4].

Головна мета цих досліджень полягає в тому, щоб ознайомити перекладачів з головними характеристиками певних жанрів, відтворення яких є необхідним для збереження жанру в перекладі. Стилiстичний iнваріант (або домінанта) жанру завжди охоплює постійні та змінні характеристики, вибір яких визначає індивідуально-авторський стиль. Тепер потрібно розширювати ці дослідження, щоб охопити множинність як художніх, так і офіційних, наукових та технічних жанрів» [11, с. 152].

«Розширення сфер застосування української мови вимагає ретельного вивчення термінологічних та лексикографічних проблем перекладу. З'являються друковані або електронні словники, а також двомовні й багатомовні глосарії у військовій, інформаційній, економічній, екологічній та ін. галузях. Переклади текстів у згаданих галузях сприяють вирішенню проблеми дефіциту термінів [23, с. 33]».

Завдання українських перекладачів і тлумачів було б полегшеним, якби було створено великі словники найпоширеніших мов (французької, німецької, іспанської, італійської, арабської). «Упродовж першого десятиліття існування незалежної України видано лише новий великий англо-український словник Миколи Балли» В умовах незалежного розвитку Україна і досі відчуває особливу потребу у кваліфікованих письмових перекладачах. Якщо раніше переклад під час офіційних переговорів та міжнародних конференцій здійснювався лише з російської мови і на російську, то сьогодні переговори і конференції на президентському, урядовому та парламентському рівнях проводяться українською мовою, що вимагає дедалі більшої кількості перекладачів з різних мов на українську» [38, с. 245].

«Забезпечення належного рівня їхньої освіти можливе тільки в рамках широкої міжнародної співпраці. Перші кроки в цьому напрямі були досить плідними. Спільні європейські проекти Tempus, які об'єднали у 1994-2001 рр. партнерів з Києва, Запоріжжя, Ганновера, Гранади, Руана, Страсбура та Флоренції, сприяли модернізації навчальної бази підготовки усних і письмових перекладачів в Україні загалом та в Київському національному університеті ім.

Тараса Шевченка зокрема» [7, с. 61]. «Мета проектів полягала у приведенні перекладацької освіти у відповідність міжнародним стандартам, які передбачають розподіл курсів для усних і письмових перекладачів. З 1996 р. студентам Київського університету пропонуються спеціалізації з письмового та усного перекладу, що відповідає змінам у навчальних планах. Це стало можливим завдяки створенню лабораторії усного перекладу, оснащеної відеоапаратурою і кабiнами для синхронного перекладу» [43, с. 82].

1. 3. Типологія науково-популярних видань

«Науково-популярними прийнято називати такі видання, які, як і наукові, містять результати теоретичних чи експериментальних досліджень у галузях науки, культури, мистецтва і техніки, однак матеріал у яких викладений у доступній для читача-неспеціаліста формі» [8, с. 2]. Науково-популярні видання мають невеликий обсяг і велику кількість ілюстрацій.

«Функціональне призначення науково-популярного книговидавання (За М. Тимошиком):

- ознайомлення широкого кола читачів із науковими досягненнями;
  - популяризація і пропаганда основ наукових знань, культури, техніки й результатів прикладної діяльності;
  - формування наукового світогляду, виховання в читача сприйняття, розуміння сутності науки, науково-технічного прогресу;
  - розширення науково-пізнавального кругозору, пробудження пізнавального інтересу;
  - естетичне виховання;
- конкретизація висновків;» [43, с. 124].

«Цільове призначення науково-популярних видань полягає у розповсюдженні й популяризації наукових та інших спеціальних знань у сфері науки, техніки, виробництва, зокрема їх історії» [8, с. 3]. Вони містять відомості наукового або прикладного характеру, але не у повному обсязі, а лише у вигляді висновків, знання яких необхідне суспільству загалом.

«Структура і довідковий апарат науково-популярних видань мають ряд особливостей. Характер передмови видання залежить від конкретного адресата. Наукові терміни використовуються обмежено. У виданнях для читачів-початківців є контрольні питання, список рекомендованої науково-популярної літератури, а у виданнях для більш підготовлених читачів у список включаються і наукові твори» [19, с. 56].

« За читацькою адресою, науково-популярні видання поділяються на видання, розраховані на масового читача, фахівців певної галузі, фахівців суміжних галузей, практичних працівників, які хочуть використати результати наукових досліджень у своїй професійній діяльності. За цілями популяризації й читацької адреси виділяють:

- науково-популярні просвітницькі видання для масового читача (розширюють кругозір масового читача);
- науково-популярні видання для фахівців із суміжних наукових галузей (доводять інформацію про новинки науки, техніки, культури);
- науково-популярні видання для працівників галузі (знайомлять із новими досягненнями науки з метою їх використання в практичній діяльності)» [11, с. 100].

«Серед науково-популярних видань поширені науково-популярні монографії, нариси, тематичні збірники, серії, вибрані твори, огляди, енциклопедії. Існують різновиди науково-популярної літератури: науково-художня і науково-фантастична література. Відмінність науково-художньої літератури від науково-популярної в авторському стилі вираження, більш активній спроможності художнього бачення, відображення наукових фактів. Читач науково-популярного видання в багатьох випадках є сформованим спеціалістом, що навчається, із середньою спеціальною або вищою освітою. Продумане оформлення позитивно позначається на ефективності роботи з виданням і відбивається на естетичному смаку читача незалежно від того, чи помічає оформлення читач або ні» [10, с. 124].

«Під час складення плану-проекту оформленням різним видам текстового та зображального матеріалу надається різний ступень активності художньої форми, деякі авторські матеріали можуть підлягати значним змінам через оформлення. Саме тому існують два протилежних погляди на оформлення науково-популярної літератури:

- пасивна концепція – нейтральне передання авторського оригіналу. Читачеві надається можливість спокійно читати у довільній послідовності текст твору. Оформлення зводиться до забезпечення зручності читання, тобто деякої спрощеності;
- активна концепція припускає певну проектну ідею, більш конкретну, чим задум окремого видання або серії, виражену конкретною (конструктивною) формою – макетом. Цей макет може навіть випереджати наявність авторського текстового матеріалу, який буде дописуватися і заповнювати макет відповідно до проектної ідеї одночасно зі створенням наочних зображальних матеріалів» [11, с. 112].

Характерною особливістю перекладного науково-популярного видання є простота і лаконічність внутрішньої структури. Це виражається у чіткій конструкції всіх елементів оформлення, відношенні чорного та білого у композиції титулів, шмуцтитулів, спускових сторінок, способах верстки.

«Структура науково-популярного видання визначається його спрямованістю: освітньою, інформаційною або практичною. Завдання видань освітнього напрямку – поширення наукових знань як додаткова література навчальних видань. Наприклад, О. Г. Глухов у нарисі «Книги, що пронизують століття» розповідає про те, як створювалися наукові праці видатних генії людства: «Начала» Евкліда, «Канон» Ібн Сіна, «Діалог» Галілея, «Походження видів» Ч. Дарвіна, «Рефлекси головного мозку» Сеченова. Цікава форма викладу викликає інтерес у читачів, кожний нарис завершується переліком видань, у яких можна отримати більш детальну інформацію» [18, с. 179]. «Науково-популярні видання інформаційної спрямованості містять відомості актуального і довідкового характеру про різноманітні явища науки і

соціального життя. Так, наприклад, у 1940-ві роки виходила серія «Науково-популярна бібліотека солдата та матроса», яка складалася з брошур, присвячених різним галузям науки та розвитку технологій, видатним науковцям. Авторами кожного такого видання серії були відомі професори або фахівці даної галузі науки, які у легкій для сприйняття формі розповідали про сонячні затемнення, підводний світ, літальні апарати, науку про числа, наукові відкриття Мечнікова, Павлова та багатьох інших. Видання практичної спрямованості мають поширювати і підтверджувати ідеї, наукові погляди заради активізації практичної діяльності. У таких виданнях у популярній формі розповідається як можна застосувати наукові ідеї та технології» [21, с. 93].

1. 4. Огляд видавництва перекладної науково-популярної літератури

На сьогодні в Україні дуже погана ситуація з видаванням перекладної науково-популярної, загалом інтелектуальної, літератури. Тому, власне, стоїть питання організації наукового перекладу і видання таких книжок [34, с. 68].

«Випуск перекладного видання в першу чергу пов'язаний із законністю такого перекладу, а також із самим перекладачем. Законом України «Про авторське право і суміжні права» – переклади творів визначаються як окремий об'єкт авторського права і як окремий вид використання вже оприлюдненого твору. Виключне право на переклад його твору належить автору або його право-наступникам. За своїм змістом воно є правом на переклад і використання перекладу самим автором або видачею дозволу на переклад і використання перекладу іншим особам» [37, с. 154]. «Як правило, такий договір укладається автором з тією організацією, яка має намір використати твір автора . Право на переклад існує протягом усього строку чинності авторського права. Автор може залишити за собою право під час дії договору на переклад давати дозвіл на переклад на ту саму мову й іншим особам. Проте у договорі на переклад може бути умова, за якою автор бере на себе обов'язок не видавати такого дозволу» [8, с. 100].

За наявності авторського перекладу (перекладу, здійсненого самим автором) ніхто не може перекладати цей самий твір тією ж самою мовою. Від авторського перекладу слід відрізняти авторизовані переклади, тобто переклади, затверджені автором.

«Як відомо, перекладної наукової літератури українською мовою за радянських часів не було як класу, бо тоді йшлося про будівництво «єдиної соціалістичної нації» з відповідною мовною політикою. Особливість українського становища полягає в тому, що наше інтелектуальне поле витолочено. За радянського режиму (після початку 1930-х років) українських перекладів закордонних авторів у будь-яких галузях: природничих, технічних, гуманітарних – майже не було (С. Вакуленко)» [21, с. 134].

Видавництва, які працюють в напрямку науково-популярної перекладної літератури:

1). «Львівське видавництво, що спеціалізується на художній та науково-популярній репортажистиці та документальній літературі. За менш ніж 2 роки роботи, тут вийшли 5 книжок, серед яких репортажі з нетуристичного Єгипту («Єгипет: харам, халяль» Пьотра Ібрагіма Кальваса), Південного Кавказу («Тост за предків» Войцеха Ґурецького), Східної Словаччини («Собакоїди та інші люди» Карла-Маркуса Гауса), про нацменшини України («Наші інші. Історії українського різноманіття» Олесі Яремчук), «Вбити дракона. Українські революції» польської письменниці Катажини Квятковської-Москалевич, а також книжка есеїстики австрійського письменника Мартіна Поллака «Топографія пам'яті», присвячена дослідженням пам'яті й наслідкам колективних травм, яких зазнали східноєвропейські суспільства під час Другої світової війни» [37, с. 151].

2). «У сегменті нон-фікшну працює також невелике наразі, але з амбітними планами на найближче майбутнє, Yakaboo Publishing. Заснували видавництво інтернет-книгарня Yakaboo і незалежна видавчиня Оксана Форостина у 2016 р.

Серед найвідоміших його видань – «Ефект люцифера» Філіпа Зімбардо, «Країна стартапів» Дена Сенора, «Блиск і полум'я. Біографія діамантів» Рашель Бергстін, «Дилема інноватора» Клейтона Крістенсена, «Супер розум» Сандри Навіді, «Хітмейкери» Дерекка Томпсона та «Таємна революція змінених станів» Стівена Котлера» [37, с. 155].

3). «Видавництво «П'яний корабель» створили в Івано-Франківську 2015 року. Завдяки йому українською заговорив культовий музикант, лідер гурту «The Doors» Джим Моррісон (книжка «Американська молитва», що є повним зібранням його творів), польський поет Рафал Воячек («Незакінчений хрестовий похід»), чеський бітник Вацлав Граб'є («Блюз для божевільної дівчини»))» [37, с. 156]

4). «Львівська «Terra Incognita» – перше і наразі єдине українське видавництво, що спеціалізується на виданні езотеричної літератури, а також книжок з психології та філософії. Та навіть якщо перша з характеристик викликає у вас негативні асоціації, радимо не поспішати із висновками. Адже серед тих назв, що вже побачили світ – розкішно видана книжка «Сковорода. Найкраще» (також готуються його «Байки харківські»), арт-бук з Прохаськовими «НепрОстими» та не менш гарно оформлені перекладні книжки – «Танатонавти», «Імперія ангелов», «Завтра будуть коти», «Мурахи» Бернара Вебера, серія книжок ОШО та «Сила моменту» і «Нова земля» Екгарта Толле, «Вчення дона Хуана» Карлоса Кастанеди» [37, с. 168].

5). «Це єдине з українських видавництв, що збирає кошти на видання книжок ще до їх публікації, шляхом краудфандингу. За 3 роки було підготовано 5 таких черг, підтриманих читачами (остання готується до друку), і видано понад 20 книжок. Komibook відкрили (або ж для когось – зробили доступнішими) українському читачеві Вільяма С. Берроуза («Наркота»), Джеймса Джойса («Портрет митця замолоду», «Дублінці»), Річарда Бротігана («Генерал Конфедерації з Біг-Сура», «Ловля форелі в Америці»), Філіпа Діка («Чи мріють андроїди про електричних овець?», «Затьмарення», «Убік»), Гантера С. Томпсона («Страх і відраза в Лас-Вегасі»). Та видавництво не

обмежилось сучасною класикою, поповнивши асортимент трьома нон-фікшнінами – «Погляд навскіс. Вступ до теорії Жака Лакана через популярну культуру» Славоя Жижека, «Риба всередині нас» Ніла Шубіна, «Етика. Нарис про розуміння зла» Алена Бадью» [37, с. 162].

6). «Вавилонська бібліотека» спочатку попунктно кооперувалась з іншими видавцями, що так чи інакше працюють з перекладною літературою. Так, у кооперації з ВСЛ вийшли антиутопія «Який чудесний світ новий!» Олдоса Хакслі, «Бойня № 5» Курта Воннегута, у «Видавництві 21» – Воннегутовий «Галапагос» та «Пастка-22» Джозефа Геллера, у Фоліо – відомий завдяки «непозбувній бентезі» «Маг» Джона Фаулза, у «Аба-ба-га-ла-ма-зі» – «Уот» Семюела Беккета, у видавництві «Навчальна книга – Богдан» – «Щось лихе насуває» Рея Бредбері. Як книжки окремого видавництва вийшли «Осінь в Пекіні» та «Серцедер» Бориса Віана, «Країна припливів» Мітча Калліна, «Груповий портрет з дамою» Генріха Белля та «Буфонада» Воннегута. Усі видання «Вавилонської бібліотеки» вирізняються стильними яскравим оформленням» [37, с. 178].

7). «ArtHuss все стрімкіше завойовує як широке коло читачів, заповнюючи нішу науково-популярних книжок про історію мистецтва («Не бійтесь галерей» Грейсона Перрі, «Що це взагалі таке. 150 років сучасного мистецтва в одній пілюлі» Вілла Гомперца, «100 ідей, що змінили мистецтво» Майкла Бьорда, «Неймовірні. П'ятнадцять жінок, які творили мистецтво та історію» Бріджит Квінн та інші), так і професійну аудиторію – художників, дизайнерів («33 митці у трьох актах» Сари Торнтон, «Як стати успішним ілюстратором» Дерека Бразелла і Джо Девіса, «Думай як митець» Вілла Гомперца, «Основи. Графічний дизайн 01: Підхід і мова» Гевіна Емброуза і Найджела Оно-Біллсона – готується до друку). Щоб зібрати навколо себе побільше книголюбів, ArtHuss підкупили їх книжкою з провокаційною назвою «365. Книжка на кожен день, щоб справляти враження культурної людини» літературознавиці Ганни Ульйори» [37, с. 186].

8). «Видавництво, що взяло собі за назву латинське слово, інтерпретуючи власні видання як «їжу для розуму». «Rabulum» орієнтується на читача-інтелектуала і пропонує нон-фікшн книжки для фахівців з різних галузей – бізнесменів («Вміння бачити бізнес-процеси» Майка Ротера і Джона Шука, «Машина, що змінила світ» Джеймса Вомака, Деніела Т. Джонса, Деніела Руса), фотографів («Invisible photo business» Василя Шульги), копірайтерів («В очікуванні копірайтера» Стаськи Падалки), письменників (дорослих – «Пиши сильно» і дітей – «Письмонавтика» Тані Стус). Також серед асортименту видавництва є книжки для ширшої аудиторії – дві книжки літературознавця Ростислава Семківа «Як писали класики» і «Як читати класиків», книжки-інтерв'ю з акторкою Адою Роговцевою «Прості речі. Вісім розмов з Адою Роговцевою», з письменниками Олександром Бойченком, Юрієм Андруховичем та Орестом Друлем «Ворохтаріум» та інші» [37, с. 186].

З нових видавництв, що мають тематичне спрямування, – «Їжак», що займе порожню досі кулінарну перекладну нішу, «Дім химер» працюватиме, як можна було здогадатися, з химерною прозою, «Safran books» спеціалізуватиметься на східно-європейській перекладній літературі, «Цивілізація», що стала паралельною прямою до «Вавилонської бібліотеки», видаватиме інтелектуальну літературу з уже існуючого канону, переосмислюючи її в нових перекладах, та книжки, що мають шанси згодом його доповнити.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ РЕДАКТОРА НАД ПЕРЕКЛАДНИМИ ВИДАННЯМИ

2. 1. Робота редактора над структурою перекладного видання

«Робота редактора над перекладним твором тісно пов'язана і з літературою, з видавничою діяльністю, тому що враховує інтереси аудиторії, цілі, заради яких перекладний твір створюється. Прийнято вважати, що робота над перекладним твором різної спрямованості є прерогативою перекладача. Однак, робота редактора над перекладними різноплановими творами ще більш значуща, оскільки редактор несе відповідальність не тільки за насиченість, а й за текстову адекватність, максимальну наближеність тексту до оригіналу» [40, с. 111]. Основною метою редакторського редагування можна назвати збагачення літературного процесу. Головним завданням перекладача є близький до оригіналу переклад твору, а завданням редактора, працюючого над перекладними виданнями літератури, входить підготовка рукопису до друку, написання внутрішніх рецензій з пропозиціями автору про напрямки вдосконалення твору.

У різний час проблемами роботи редактора над перекладами творів приділяли вітчизняні та зарубіжні теоретики і практики редагування, особливу увагу аналізу редакторської роботи над перекладними виданнями приділяє Бархударов Л.С. в науковій роботі «Мова і переклад».

«Робота редактора над перекладними виданнями літератури включає в себе реалізацію наступних функцій:

- Естетичних функцій, які включають в собі розуміння редактором естетичного призначення твору. Естетичні функції мають на увазі вміння редактора працювати над твором, зберігаючи авторські оцінки, співпереживання героям, щоб у аудиторії розвивалося прагнення до самовдосконалення, і захоплення в оригінальності видання;

- Етичних функцій, які включають в себе розуміння редактором ціннісних орієнтирів особистості. У процесі роботи редактор повинен зберегти у перекладному творі морально-етичну ідею, закладену автором твору;
- Комунікативних функцій, які включають в себе розуміння редактором бажань аудиторії. Чим краще редактор усвідомлює і розуміє реалії часу, бажання аудиторії, тим краще здійснюється сприйняття читачем твори перекладної літератури;
- Пізнавальних функцій, які включають в себе розуміння редактором схожості дій. Грамотна формулювання думок у перекладному творі сприятиме глибинному усвідомленню аудиторією навколишнього світу;
- Керуючих функцій, які включають в себе розуміння редактором системи оцінки особистостей головних героїв твору, створених ним ситуацій і передачу цієї оцінки читацької аудиторії;» [41, с. 135].

«Таким чином, робота редактора над перекладним твором включає в себе: поняття духовних цінностей суспільства, донесення правдивого і достовірного тексту до читацької аудиторії, здатного змусити мислити, аналізувати, викликати симпатію до головних і другорядних героїв. Робота редактора над перекладним твором починається з аналізу редактором сенсу твору та оцінки форми твору. У своїй роботі редактор виходить з того, в чому полягає плановий сенс і плановий факт твору» [8, с. 122].

Визначимо, що таке план змісту перекладного твору. План змісту перекладного об'єкта - це емоційні цінності перекладної творчості, яка заснована на авторській оцінці характерів, явищ і процесів.

«В основі аналізу перекладного твору редактором лежить аналіз змісту твору, заснованого на аналізі оцінки своєчасності, актуальності, новизни задуму, відбитого автором у творі. Всі думки автора укладаються ним в певну форму, яка стає об'єктом аналізу редактора або планом факту перекладного твору. При взаємодії сенсу і факту твору виникає сформований і проаналізований твір» [21, с. 45].

Основне завдання редактора аналізувати і працювати над структурою твору таким чином, щоб не відриватися від постійно динамічно мінливих запитів аудиторії. Вплив, який твір робить на читацьку аудиторію, дозволяє редактору давати оцінки про цільову значущості твору, тому редактору під час роботи над твором не повинен втратити той невідчутний діалог, який письменник намагається встановити зі своїми читачами.

Таким чином можна зробити висновок, що адекватність редакторського аналізу забезпечується розумінням редактора специфіки кожного етапу.

«Письменник створює художній твір, спираючись при цьому, на певний зміст і підібрану для цього змісту форму. Редактору в роботі над перекладним твором дуже важливо не видозмінити задум твору, ставлення автора твору до створеного твору, його оцінку дійсності. Художні засоби, структурний каркас твору направляються автором на реалізацію задуму, і першорядне завдання редактора в роботі над перекладом не трансформувати цей базис» [34, с. 162]. «При цьому, редактор може вибирати різні художні форми для того, щоб втілити в перекладі створений автором твір, створені ним образи. Художні образи, створені автором твору, взагалі вимагають від редактора дуже глибокого і ретельного аналізу, педантичності, оскільки кожен герой несе індивідуальну смислове навантаження. Неточно підібране слово або мовний зворот можуть докорінно змінити характер героя, порушивши тим самим справжню гармонійну структуру тексту. Крім цього, редактору необхідно зберегти жвавість характерів героїв, не змінити їх зовнішність, щоб у читача виникав постійний ефект присутності під час прочитання художнього твору» [5, с. 34].

«Однак, редактор може додавати власні інтонації і образні описи в пейзажну лірику художнього образу, якщо це не буде порушувати гармонію твору. В цілому ж, редактор завжди повинен залишатися неупередженим, щоб його особисте сприйняття твору не порушувало створений автором образ, структуру твору, художність. Чим більше багатозначних і асоціативні в

художньому образі героїв творів, тим глибше і складніше буде робота редактора над даним чином» [28, с. 89].

Таким чином можна зробити висновок, що адекватність редакторського аналізу структури видання забезпечується розумінням редактора специфіки кожного етапу. Автор створює твір, спираючись при цьому, на певний зміст і підібрану для цього змісту форму. Редактору в роботі над перекладним твором дуже важливо не видозмінити задум твору, ставлення автора твору до створеного твору, його оцінку дійсності. «Художні засоби, структурний каркас твору направляються автором на реалізацію задуму, і першорядне завдання редактора в роботі над перекладом не трансформувати цей сенс.

При цьому, редактор може вибирати різні стилістичні форми для того, щоб втілити в перекладі створений автором твір, створені ним образи» [16, с. 244].

2. 2. Робота редактора над службовою частиною

«Службова частина видання— це напрацьований історичним досвідом і регламентований певними нормами, зразками, стандартами тієї чи іншої країни мінімум уніфікованих інформаційних матеріалів видавничого походження, який вміщується, здебільшого, на початкових і прикінцевих сторінках видання з метою його ідентифікації користувачами як усередині країни, так і за рубежом, а також для бібліографічного опрацювання та статистичного обліку» [21, с. 56].

Розглядаючи цю частину видання у контексті українських державних стандартів, ми можемо вести мову про вихідні відомості та їх основні елементи. Елементами вихідних відомостей видання, згідно із Законом України "Про видавничу справу" та проектом нового українського стандарту "Видання. Вихідні відомості", є:

- відомості про авторів (або тих осіб, хто брав участь у створенні конкретного видання);
- назва видання;

- надзаголовкові, підзаголовкові, вихідні дані;
- класифікаційні індекси;
- макет анотованої каталожної картки;
- анотація;
- міжнародні стандартні номери;
- знак охорони авторського права;
- випускні дані;

«Робота редактора над службовою частиною видання це відповідальний етап, від виконання якого залежатиме якість змістової частини майбутнього видання. Йдеться передусім про структурну організацію всього тексту, логічну співмірність усіх його частин, незалежно від того, це — журналістський твір чи книжкове видання. Ясна річ, що в останньому випадку робота редактора над структурою потребуватиме особливої уваги» [26, с. 167].

«Досвідчений і небайдужий редактор, отримавши від автора у цілому читабельний, але ретельно не структурований оригінал, добре попрацює над тим, аби майбутнє видання було зручним для користування читачем. Надто ж тоді, коли йдеться про підручник, посібник, науково-популярне видання чи монографію. Безумовно, структура видання виграє, коли окремі розділи його будуть поділені на параграфи, а ті, в свою чергу, на "ліхтарики" чи підпараграфи. Тобто, йдеться про детальний поділ складових елементів оригіналу і однаковий порядок їх розміщення в межах кожного розділу. Редактор зобов'язаний помітити, що в оригіналі далеко не співмірними, скажімо, за обсягом є окремі частини, що один розділ поділений на підрозділи, а інший — ні, що зміст одного параграфа аж "проситься" поділити його, бо в ньому йдеться про зовсім різні речі» [35, с. 119].

Знову ж таки, лише редактор зможе підказати авторові, що в цьому оригіналі бракує, для прикладу, контрольних запитань і завдань після кожної теми; що книга виграє від того, коли в ній буде подано переднє слово відомого фахівця з цієї проблематики; що ілюстрований матеріал слід урізноманітнити, а не подавати лише портрети; що до іменного покажчика варто додати ще й

предметний та географічний. І цей ряд редакторських пропозицій щодо удосконалення структури видання можна продовжувати [1, с. 34].

Є певні зобов'язання редактора в зазначенні необхідних даних про перекладне науково-популярне видання у службовій частині. Йдеться не лише про належну культуру такого видання чи можливість його ідентифікації користувачами як всередині країни, а й про дотримання видавництвом міжнародного законодавства з авторського права [37, с. 55]. Наявність таких даних передбачено міжнародними і національними стандартами на титульних сторінках, звороті титулу та на прикінцевій сторінці.

«Для видання, переклад якого здійснюється вперше. Таке видання потребує розгорнутого титулу. На лівій його стороні вміщується титульна сторінка оригінального видання, права сторона — титул перекладеного видання. Під заголовком зазначається, з якої мови і ким перекладено. Наприклад: *"Переклад з англійської Олени Калашникової"*. Допускається зазначати прізвище перекладача на звороті титульної сторінки» [43, с. 155].

«На звороті титульної сторінки в обов'язковим є подача двох знаків охорони авторського права: першим зазначається копірайт, вміщений в оригінальному виданні (текст мусить бути ідентичним оригіналу), за ним — копірайт перекладеного видання. Для повторного видання. Незалежно від того, де вперше здійснено переклад і видання твору (в цьому чи іншому видавництві), зазначати титул оригінального видання не обов'язково. Достатньо на звороті титулу вказати, за яким виданням здійснюється це перевидання. Інформація про першовидання подається згідно з описом у каталожній картці» [12, с. 124].

Для збірників творів, перекладених з різних мов і різними перекладачами. Інформація про переклад із зазначенням мов вміщується на звороті титулу. Імена перекладачів зазначаються або в змісті, або в примітці до заголовка твору на сторінці, де цей твір починається.

«На прикінцевій сторінці (у надвипускних даних) в усіх перелічених вище видах видань зазначається інформація про переклад з мови оригіналу та

перекладачів. Така ж інформація повторюється і в каталожній картці. Якісний переклад, фахове редагування і професійне оформлення службової частини видання стануть запорукою успішного просування його на книжковому ринку» [37, с. 162].

2. 3.1. Доповнюючі компоненти

Основними доповнюючими компонентами є примітки і коментарі. Примітки — це короткі пояснення до основного тексту повідомлення. Як пояснення можуть виступати:

- «переклади іншомовних слів, пояснення термінів, різні означення щодо основного тексту (такі примітки називатимемо звичайними);»
- «вказівки на джерела запозичень чи посилання на факти з інших повідомлень (такі примітки називатимемо джерельними);»

«Розрізняють примітки автора, редактора, перекладача чи інших осіб, які працювали над повідомленням. Примітки можуть бути розташовані: всередині основного тексту (внутрітекстові, зокрема найчастіше внутріреченнєві), внизу сторінки (посторінкові) або в кінці видання (позатекстові). Коментар — це розгорнуте тлумачення та пояснення фрагмента основного тексту повідомлення» [4, с. 135]. «Авторами коментарів найчастіше виступають науковці, які критично оцінюють повідомлення якогось автора й можуть навіть висловлювати своє ставлення до аналізованого тексту, що в примітках є недопустимим. Коментарі так само можуть бути внутрітекстовими (їх подають між абзацами), посторінковими чи позатекстовими» [16, с. 45].

«Існують такі види коментарів: текстологічні (виклад історії створення і вивчення тексту), літературні (опис ідейного змісту твору, його художніх особливостей, місця та значення в літературному процесі), реальні (пояснення реалій, тобто різних предметів та об'єктів матеріального та духовного життя суспільства, історичних імен, подій тощо), лінгвістичні (пояснення слів та зворотів мови, які можуть бути незрозумілими читачеві)» [17, с. 66]. Між звичайними примітками й коментарями іноді досить важко прокласти чітку межу.

«Формальним критерієм розрізнення може служити їх обсяг: коли пояснюючого тексту більше, ніж основного, то пояснюючий текст є коментарем (згадаймо, для прикладу, коментарі до кодексів законів), а, коли пояснюючого тексту стосовно основного лише 1-10 відсотків, то це—примітки. Коли йдеться про складність користування, то найпростішими для реципієнтів є внутрітекстові примітки й коментарі (вони розташовані безпосередньо в місці самого посилання, а тому не вимагають переключення уваги)» [17, с. 87]. Трохи складнішими є посторінкові примітки й коментарі. Адже примітки розташовують на певній віддалі від основного тексту — внизу сторінки, а коментарі — між абзацами, що вимагає переключити увагу й спеціально слідкувати за правильністю повернення до основного тексту. «Найскладнішими є позатекстові посилання й коментарі (їх розташовують на великій віддалі від місця посилання, найчастіше в кінці повідомлення, рідше в кінці розділу). Впливає на складність апарату й кількість приміток і коментарів» [44, с. 111]. «Так, кількість посторінкових приміток може доходити й до десяти, а кількість коментарів — і до тисячі. Ще одним фактором впливу на складність є спосіб нумерації звичайних приміток (у межах сторінки, в межах розділу чи навіть у межах усього видання). За складністю перший спосіб є найлегшим, другий — середнім, а третій — найважчим» [37, с. 234].

«Норми опрацювання звичайних приміток і коментарів. Чим нижчою є кваліфікація реципієнтів, тим простіший вид оформлення приміток і коментарів слід використовувати. Для найменш кваліфікованих реципієнтів найчастіше слід подавати внутрітекстові, рідше посторінкові примітки й коментарі; для реципієнтів середньої кваліфікації внутрітекстові й посторінкові; для найкваліфікованіших реципієнтів внутрітекстові, посторінкові й позатекстові примітки і коментарі» [9, с. 112]. Вибір посторінкової чи позатекстової організації приміток чи коментарів для висококваліфікованих реципієнтів залежить від того, скільки в середньому приміток припадає на одну сторінку та яка їх середня довжина: коли приміток більше п'яти і їх середня довжина

достатньо велика (наприклад, більше п'яти речень), то слід надавати перевагу позатекстовій організації приміток і коментарів.

«Внутрітекстові примітки й коментарі слід подавати без посилань. Внутріреченнєві примітки беруть у дужки (квадратні чи кутові), а для міжабзацних коментарів використовують ті чи інші поліграфічні засоби, призначені для роботи з абзацами (наприклад: вертикальним відступом зверху та знизу коментарю і шрифтом меншого кеглю, можливо, із втягуванням). Посторінкові примітки й коментарі слід оформляти за допомогою посилань. Групу приміток чи коментарів внизу сторінки відділяють від основного тексту пробілом чи лінійкою, кожен примітку чи коментар набирають шрифтом меншого кегля і починають з нового абзацу» [2, с. 34]. Позатекстові примітки й коментарі слід оформляти за допомогою посилань. Усю множину приміток і коментарів починають після основного тексту на новій сторінці зі спуску й дають їм відповідну назву (*Примітки, Коментарі*). Найчастіше позатекстові примітки й коментарі набирають шрифтом меншого кегля.

«Не слід для авторів, редакторів, перекладачів давати різні види посилань (для автора цифрами, для редактора зірочками, для перекладача літерами), оскільки це ускладнює сприймання повідомлення. Посилання на примітку можна оформляти зірочкою, цифрою чи літерою. Оптимальним видом посилань є цифри. Зірочки займають значно більшу площу й тому ними недоречно нумерувати, наприклад, п'яте чи сьоме посилання. Літерами неможливо нумерувати посилання чи коментарі, коли їх кількість перевищує кількість літер алфавіту» [25, с. 44].

«Посилання розташовують:

- «всередині речення — після закриваючих лапок цитати, але перед комою, двокрапкою, крапкою з комою і т. п., які можуть стояти після цитати;»
- «у кінці речення — перед крапкою (коли посилання стосується останніх слів у реченні) або після крапки (коли воно стосується всього речення);»

Винятки щодо використання деяких знаків посилань:

- «заборонено ставити зірочки там, де стоять верхні індекси (такий індекс реципієнти можуть сприйняти ж знак множення);»
- «коли цифрове посилання на примітку повинно стояти біля цифри, то його слід перенести до найближчого слова, пов'язаного за змістом із цифрою (таке посилання реципієнти можуть сприйняти за знак степеня);» розповідається як можна застосувати наукові ідеї та технології» [21, с. 93]

2.3.2. Бібліографічні компоненти

«Бібліографічний опис – це записана за певними правилами сукупність бібліографічних даних, що дають можливість ідентифікувати документ. Бібліографічні дані є конкретними відомостями про назву, автора твору, місце і рік видання та багато інших» [19, с. 66].

«Роль бібліографічного опису винятково велика, адже вся інформація про документи здійснюється за його допомогою. Бібліографічний опис широко використовується в бібліотечній, бібліографічній і науково-інформаційній діяльності, у книговидавництві, книжковій торгівлі, журналістиці, науковій роботі тощо. Без бібліографічного опису неможливо написати рецензію, реферат, огляд літератури, посилатися на якийсь твір у науковому, навчальному виданні. Він є основою для створення всіх бібліотечних каталогів, бібліографічних й інформаційних видань, автоматизованих банків даних про документи» [13, с. 45].

Бібліографічний опис виконує функції:

- ідентифікації ;
- пошукову ;
- інформаційну ;
- сигнальну ;
- організаційну ;
- обліково-реєстраційну;

«Для реалізації зазначених функцій бібліографічний опис має задовольняти певні взаємопов'язані і взаємозумовлені вимоги: точність,

повнота, єдність, стислість, зрозумілість і чіткість. Фактори, що зумовили розвиток правил бібліографічного опису: потреби міжнародного обміну бібліографічною інформацією, потреби автоматизації інформаційних і бібліотечно-бібліографічних процесів» розповідається як можна застосувати наукові ідеї та технології» [21, с. 93]

«Бібліографічні елементи поділяються на:

- обов'язкові — дають змогу ідентифікувати документ;
- факультативні — одержати додаткову інформацію про зміст, призначення, форму документа;

Залежно від повноти наведених відомостей про документ бібліографічний опис може бути:

- короткий — включає лише обов'язкові бібліографічні елементи;
- розширений — обов'язкові та деякі факультативні;
- повний — усі обов'язкові та факультативні елементи в повному обсязі» [34, с. 24].

«Завжди під назвою, незалежно від призначення, складають бібліографічні описи на:

- інструктивні матеріали (інструкції, правила, пам'ятки);
- типові статuti;
- тематичні збірники законодавчих актів, військових статутів і настанов;
- нормативно-технічні документи;
- матеріали з обміну досвідом і науково-технічної інформації;
- програмно-методичні матеріали;
- видання наукових, господарських та інших установ, до назви яких не входить назва колективного автора, якщо ця назва має тематичний характер» [4, с. 89].

2. 3. Типові помилки та недоліки редагування перекладної літератури

«У перекладній літературі існує малопомітна, адже більшість читачів досить рідко зіставляють переклад твору з оригіналом, але дуже важлива проблема – помилки, що виникають під час перекладу. Це відбувається не лише з причини низької кваліфікації перекладача» [43, с. 33]. «Суттєвим недоліком існування такого недоліку є, поряд з інтернаціональними словами, провокуючі фактори тексту джерела, так звані «хибні друзі перекладача», а саме міжмовні відносні синоніми подібного виду, псевдо інтернаціональні слова (міжмовні омоніми) і міжмовні пароніми. У той час переклад, зокрема, науково-популярної літератури вимагає знання специфічних реалій дійсності (життя, побут, історія, географія, культура, державний устрій тощо) країни мовного оригіналу. І, звичайно ж, не обходиться без специфіки власне українського правопису, який диктує правила відтворення» [22, с. 133].

Редакторське опрацювання перекладеного тексту передбачає пошук та усунення подібних помилок та неточностей. Робота редактора над перекладним виданням дещо відрізняється від роботи над оригінальним твором. Ми спробуємо визначити, на що слід звертати увагу, опрацьовуючи переклад.

«Є. А. Гула виділяє чотири традиційні етапи роботи редактора над перекладом:

- ознайомлення з текстом оригіналу та перекладу;
- звіряння тексту перекладу з вихідним текстом;
- внесення смислових та стилістичних правок, перевірка тексту на
- наявність граматичних, стилістичних, пунктуаційних, синтаксичних та ін. помилок;
- порівняння тексту з його новим варіантом» розповідається як можна застосувати наукові ідеї та технології [6, с. 91]

«Та в реальних умовах така організація роботи – це утопія. Весь редакційно-видавничий процес проходить дуже швидко: все має відбуватись у чітко визначені терміни» [18, с. 145]. У такому шаленому темпі редактор не завжди може дозволити собі попередньо ознайомитись із текстом оригіналу.

Але брак часу – це не тільки редакторська проблема. Наприклад, Катерина Оніщук, перекладач усіх україномовних видань творів Толкіна, на одному з публічних виступів зізналась, що ознайомлювалась із текстом оригіналу «Володаря перснів» у процесі самого перекладу. «На її думку, це навіть допомогло їй передати ту напругу і переживання, яке відчують читачі в очікуванні розгортання подій» [19, с. 33]. Редактори, у свою чергу, дуже часто працюють з перекладом як абсолютно самостійним авторським текстом і не зважають на оригінал, що є великою проблемою. До того ж, редактор вкрай рідко досконало володіє мовою оригіналу (у кращому випадку англійською, польською та російською, а ось шведською чи іспанською – вже рідше, про східні мови навіть і не йдеться). Та давайте розглянемо «ідеальний» варіант: якісний переклад і якісне редагування.

«Для того, щоб чітко бачити шляхи вдосконалення вторинного твору, редактор повинен повністю усвідомити умови досягнення адекватності похідного тексту вихідному. А саме: глибоке розуміння ідейно-тематичного змісту оригіналу, проникнення у світ авторських інтенцій (слід враховувати не тільки найголовніші засади, а й нюанси висловлювання, редакторові при цьому необхідно простежити, чи не вдався перекладач до доповнення або пояснення авторської позиції); дбайливе ставлення до образної системи твору-оригіналу, засобів первинної та вторинної образності» [1, с. 78].

На сьогодні ще не розроблено чіткої класифікації перекладацьких помилок. Ми спробуємо виділити типові помилки і труднощі, з якими може зіткнутись перекладач і редактор перекладного твору. Це окремі пункти, на які варто звертати особливу увагу попри традиційні елементи редакційно-видавничого опрацювання тексту. Що ж, окреслимо два основні аспекти:

- 1) «нюанси, що можуть деформувати зміст оригіналу (суттєві спотворення змісту, дрібні значеннєві спотворення);»
- 2) «мовностилістичні недоліки, що змінюють «атмосферу», дух твору, нівелюють завдання, яке поставив перед собою автор.»

«Розглядаючи перший аспект, треба пам'ятати, що хоч переклад – це «вторинний» текст, не можна випускати з виду фактичний матеріал, оскільки джерелом його перевірки може бути лише оригінал. Часто так буває, що перекладач (він же просто людина) може зробити банальну помилку в цифрі або ж свідомо змінити інформацію. Наприклад, у виданні «Кліматологія», перекладеному з польської мови, були наведені дані про рівень опадів у 1991 р., хоч оригінал був опублікований 1990 р. і така інформація просто не могла там міститися. Якщо перекладач мав на меті актуалізувати відомості, то у такому випадку можна було створити примітку» [2, с. 56].

Наукова термінологія славиться великим набором інтернаціоналізмів, які відіграють не останню роль у поширенні наукових досягнень різних країн на міжнародному рівні. Проте частина таких лексем за час свого існування встигла набути власних національних рис у кожній мові окремо. Саме тут бере початок виникнення помилки у перекладі інтернаціональної лексики (міжмовних синонімів подібного виду). «Наприклад, слово *practically* (англ.), що має значення «фактично», часто відтворюється словом «практично». Це неправильно, тому що в українській мові слово «практично» зіставляється зі словом «теоретично»» Або ж лексема *compositor* (англ.) на мові оригіналу має значення «складач», тоді як українське слово «композитор» означає творця музики. Часто помилки закрадаються у переклад міжмовних омонімів» [11, с. 232]. Наприклад, українське слово «луна» у значенні «відлуння» є омонімом російському «луна» – «місяць, природний супутник планети Земля». Або ж «лук» українською як назва зброї у російській мові може бути сплутане з перекладом слова «цибуля» – «лук». «Ще одна категорія подібних провокуючих факторів – міжмовні пароніми. Слова різних мов можуть випадково збігтись у звучанні, і дуже часто перекладач допускає помилки, автоматично відтворюючи оригінальну лексему українським варіантом, схожим за звучанням, не приділяючи уваги справжньому значенню слова». Наприклад, *magazine* (англ.), що має значення «журнал», є паронімом українському

«магазин». Чи явище паронімії в словацькій та українській мовах – *Čerstvý* (слов.) – «свіжий», і «черствий» – несвіжий [7, с. 122].

«Щодо другого аспекту роботи редактора над перекладом, то беручись до опрацювання похідного тексту, редактор має з'ясувати, якої концепції дотримувався перекладач: «натуралізації», що полягає в прагненні адаптувати текст перекладу до культури, яка сприймає, чи «очуження», яка характеризується тим, що робота мотивується активним імпульсом зберегти мовні та культурні відмінності шляхом відхилення від цінностей культури-реципієнта, – оскільки від цього залежить відбір мовних засобів і певною мірою спосіб відтворення символічного ряду твору» [44, с. 130].

«Тому при перекладі не варто зациклюватися на одному з способів, а використовувати їхнє різноманіття. І, звичайно, варто пам'ятати, що пасивні дієслівні конструкції з часткою -ся характерні для російської мови. В українській, натомість, намагаються уникати пасивних конструкцій. Тому слід, де це можливо, надавати перевагу дієсловам активного стану.» У роботі редактора над перекладним твором є ще безліч нюансів. Редактор повинен пройти весь той шлях, який пройшов перекладач, тоді він буде не простим контролером, а кваліфікованим критиком та радником. Культура перекладної книги, насамперед, залежить від якості опрацювання тексту. Допускання помилок чи неточностей під час перекладу знижує не лише авторитет перекладної літератури на книжковому ринку, а й негативно відображається на загальному рівні освіченості та розвитку цільової аудиторії книги, що, в свою чергу, може зіграти прикру роль у розвитку національної культури загалом» [8, с. 33].

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ РЕДАКТОРА НАД ОБРАНИМИ ВИДАННЯМИ

3. 1. Робота редактора з вступною частиною обраних видань

«Для аналізу було підібрано 3 видання, які кардинально відрізняються своєю структурою і вступною частиною. «Вступна частина має свої характерні стильові риси, основними з яких є об'єктивність, чіткість оформлення, точність і стислість викладу. Специфіка вступної частини і як інформаційної і ознайомлювальної моделі орієнтації, на основі якої вона створена, полягає в тому, що її вміст повністю визначається змістом всього видання. Тому редактор має слідкувати, щоб вступна частина адекватно передавала ту інформацію, яка формуватиме перше враження про саме видання» [35, с. 115].

«Автор перекладного видання «Пам'ять без обмежень» Кевін Горслі все дитинство та юність страждав на дислексію. Та вже за 10 років після закінчення школи побив світовий рекорд із запам'ятовування перших десяти тисяч цифр числа Пі.» За допомогою пропонованих Горслі інструментів, стратегій та вправ із тренування пам'яті, ви не лише зможете працювати більш ефективно та креативно, а й піднімете рівень своєї ерудованості. «Книжка для широкого кола читачів, усіх, хто прагне до саморозвитку, для викладачів, батьків, студентів. Вперше книга була опублікована видавництвом «Наш формат» у 2019 році. Видання складає 128 сторінок. Перекладачем видання Кевіна Горслі «Пам'ять без обмежень» є Оксана Кацанівська» [22, с. 144].

«У перекладному виданні Кевіна Горслі «Пам'ять без обмежень» (Додаток А) вступна частина складається з передмови, яка оформлена на англійській так і на українській мові. Заголовкова частина (виділена простим підкреслюванням) обов'язково відображає заголовок і сенс перекладного видання та бібліографічний опис видання, зокрема — прізвище його автора, назву та місце видання, сторінки, тобто дані, необхідні для ідентифікації та орієнтації в виданні. Передмова є інформаційною в якій характеризуються

факти особистого життя автора, що спонукали до видання цієї книги. Так як це перекладне видання в передмові обов'язковим є присутність слів перекладача».

«Заголовок Кевін Горслі «Командна робота» відповідає рисам заголовків науково-популярних видань — неповторність, індивідуалізація, оригінальність, компактність, інформативність, стислість». розповідається як можна застосувати наукові ідеї та технології [34, с. 233]

«Гайді Грант-Галворсон — докторка філософії, соціальна психологиня й дослідниця психології успіху. Колумністка Atlantic, Psychology Today, Harvard Business Review та авторка міжнародних бестселерів «Дев'ять речей, які успішні люди роблять по-іншому» та «Психологія мотивації» . Основним здобутком Гайді Грант-Галворсон є її видання «Успішні», яке було перекладено Іриною Павленко. Оригіналом назви є «Succeed: How We Can Reach Our Goals by Heidi Grant Halvorson»(Додаток Б). «Передмова , створена на основі роздумів автора у створенні видання звичайно збігається із повноцінним розкриттям тематики. Серед характерних рис видання Гайді-Гранд Галворсон «Успішні» вступної частини слід відзначити стандартизованість викладу, яка зумовлена цілим комплексом екстралінгвістичних факторів» [3, с. 77]. «Активним механізмом стереотипізації є вироблені роками співпереживання які важко викласти у книгу. Спочатку зазначений автором вступ формується в викладенні підказок які будуть зображені у виданні, під впливом вимог самого життя, а вже потім закріплювався разом з перекладачем». Традиція в обговоренні редактора і перекладача підтримувалася й досі підтримується редакціями видавництв.

Всередині вступної частини перекладного видання чітко виділяються:

- «основний текст твору, заради поширення і читання якого видається книга»;
- «додатковий текст, що примикає до твору, і загалом заохочує читати»;

«Лінда Гілл, Грег Брандо, Емілі Трулав і Кент Лайнбек понад десять років вивчали роботу менеджерів, які керували командами, що постійно розробляли інноваційні рішення. (Додаток В) «Дослідники дійшли висновку, що найкращі ідеї та найхітовіші продукти створюють не поодинокі гравці, а згуртований колектив на чолі з лідером інновацій» [21, с. 135]. «Основним здобутком цим авторів стало видання «Командна робота. Як впровадити зміни в компанії, щоб вас підтримали», перекладачем якого є Ірина Гнатковська. Книга була опублікована видавництвом Наш формат в 2019 році. Вступна частина яка присутня в виданні— передмова і переднє слово. В передмові наголошується на актуальності видання, особливостях його структури, джерельній базі, на якій воно створювалось, новизні пропонованого матеріалу і відмінності його від попередніх видань подібної тематики і спрямування». «Передмова в цьому виданні дуже чітко налаштовує читача на сприйняття книги».

«Характерні риси передмови:

- лаконічність;
- жвавість стилю;
- наявність у поданій інформації елементів, які могли б відразу заінтригувати потенційного покупця чи користувача такої книги;»

«Меншим за обсягом є переднє слово, яке за обсягом складає 1 сторінку. Автором переднього слова є Лінда Гілл, яка була ініціатором у створенні цього видання. Лінда Гілл у передньому слові намагається донести до читачів проблематику менедженту і ведення бізнесу. Таке представлення значно підвищує імідж видання, тому видавці, готуючись до оприлюднення суспільно значущих проектів, заздалегідь дбають про запрошення такого автора до переднього слова».

«Отже, проаналізувавши вступну частину цих трьох видань можна зробити висновок, що вступна частина несе провідну роль. Тобто, читач може легко зорієнтуватись про що це видання, і вирішити для себе, чи варто продовжувати його читати» [20, с. 134].

3. 2. Робота редактора над апаратом обраних видань

«Стверджується, що завдяки концептуальній «актуалізації» тексту видавці спроможні зробити оригінал читабельним, підштовхнути до його «пере-відкриття» чи навіть закодування у свідомості. «Апарат видання стає засобом, що забезпечує прочитання всуціль, заглиблено, автономно. Доведено, що множинний й ретельно підготовлений апарат можна й слід розглядати як ефективну стратегію підвищення попиту на видання» [14, с. 156].

«Внаслідок видавничого втілення в видання Кевіна Горслі «Командна робота», всотуючи редакторське бачення (яке не лише передує втіленню тексту у книзі, а й ініціює її з'яву), аморфний текст видозмінюється, стає виразнішим, чіткіше структурно сегментується, логічно формується, набуває вивіреності, відповідності реаліям.» «Апарат видання у змістовому плані є досконалим, адже відповідає логічності і структурній побудові. В перекладному виданні, навідмінно від оригіналу є присутні цитати, які розташовані внизу сторінки, і написані англійською мовою». «Цитати в цьому виданні виконують роль інформаційно- пошукового апарату. Доєднаний апарат при потребі постулює, пояснює, аналізує, доповнює, коментує, витлумачує, розпластує текст» [43, с. 114].

«Редактор стає якщо не співавтором, то співучасником розгортання твору. Вперше термін «participatory culture» використав Кевін Горслі». «Автор виокремлює не так ті елементи апарату видання, що є «обов'язковим мінімумом уніфікованих відомостей видавничого походження» (за М. Тимошиком), розпізнавального апарату (за А. Мільчиним), як елементи апарату, що доповнюють основний текст й водночас дозволяють адекватніше, об'єктивно, панорамно сприйняти інформацію: довідково-пошуковий, довідково-пояснювальний, бібліографічний апарат» [21, с. 130]. «Врешті читач ознайомлюється не лише з авторським текстом, не так з текстом, як з комплексним баченням, усім тим нашаруванням, об'єктивним оточенням, що концептуально зрощується з авторським текстом й водночас фіксує дійсність,

котра як тло присутня у творчості (чи-то науковій, чи белетристичній), а тому вкрай необхідна для розуміння написаного».

«У виданні (в традиційному паперовому варіанті чи в електронному віддзеркаленні у pdf-форматі) відлунюють безліч голосів: редактора, перекладача, критика, ілюстратора, читача. Апарат видання всотує всі ті голоси й подає комплексну, ерудовану та яскраву інтерпретаційну версію колективного сприйняття фахівців й водночас моделює та скеровує колективне сприйняття аудиторії» [10, с. 99]. Немов встановлює «законний рівень інтерпретації», вибудований на платформі достовірності та об'єктивності.» На відміну від оприлюднених в інтернеті текстів, традиційні видавничі практики не порушують інтимності діалогу між автором та читачем через хаотичний пошук невідомого (що може врешті остаточно перервати читання), лише допомагають долати можливі бар'єри.

«Множинний та ретельно дібраний апарат в виданні Гайді-Гранд Галворсон «Успішні» немов персоналізує певні послідовності авторського задуму, допасовує факти, що накладаються, перетинаються з оригіналом у такий спосіб, що врешті здатні витворити читацьку свідомість, спроможну розвиватися й зберігати досвід «у собі про себе» [25, с. 171]. Зробивши аналіз апарату цього видання, було з'ясовано що розміщення і структурна побудова цього апарату є доцільною для цього видання». Жоден текст не є статичним, тож дешифрування текстів видавничими засобами через інкорпоровані елементи неминуче.

«Апарат видання фіксує досвід нарощування культурної безперервності осмислення оригіналу, не спотворюючи його об'єктивності, адже важливим є не так автономне розгортання авторського тексту та видавничих реплік, як їх взаємодія, яка повинна підштовхнути до художньо усвідомленого функціонування авторського твору та зчитування авторського задуму. Врешті будь-який твір концептуально збагачується у форматі певного проекту. Бо ж «на формування ставлення читача до тексту впливає не лише власне текст, а й

відповідне оточення (чи, навпаки, ізоляція тексту від адекватної йому позатекстової реальності)» [21, с. 189].

«Будь-яке видання твору у вигляді книги — це акт культурологічної та історичної інтерпретації, навіть якщо така мета і не ставилась видавцем свідомо. Найважливішу роль відіграє при цьому рівень текстологічної та редакторської підготовки тексту. Видавниче осмислення (зокрема разом з доданим апаратом) одночасно і творить нові домисли, і забезпечує від хибного сприйняття» розповідається як можна застосувати наукові ідеї та технології [13, с. 66].

«Авторський текст і текст апарату в виданні Гайді Грант-Галворсон «Успішні», подекуди входять у суперечність один з одним (що власне не виключає право бути сприйнятими і оціненими обом)». Інколи автор і перекладач відриває власний текст від емпіричних джерел (як-от: під час писань історичних романів, де контекстуальне тло подекуди суперечить історичній дійсності) чи початкових мотивацій, що ускладнює чи навіть унеможлиблює для непідготовленого читача відкриття твору. «Якість апарату значною мірою впливає на рівень культури видання. Якщо читачеві необхідно буде працювати із цією книгою, то варто звернути увагу на те, що відсутні такі важливі елементи апарату видання як:

- предметний покажчик;
- бібліографічний список;» розповідається як можна застосувати наукові ідеї та технології [21, с. 93]

«Когнітивне упередження послаблює критичне сприйняття. Це зміщення написаного/відтвореного/сприйнятого може влаштувати лише читача поверхового чи того, у кого загалом відсутній досвід читання» [31, с. 66]. «Натомість для вдумливого читача, читача-дослідника науково-довідковий апарат стає ще одним підтвердженням значущості першоджерела. В. Набоков зауважив, що «будь-яка книга — чи це художній твір чи наукова праця (межа між ними не така чітка, як прийнято думати) звернена перш за все до розуму». Врешті апарат видання спроможний стати тим виміром, де текст авторського

оригіналу безперервно уточнюється у процесі видавничого втілення. «Читач повинен помічати дрібниці і милуватися ними [12, с. 87]. «Апарат видання в цій книзі не лише навчає помічати деталі, а й вписує авторський твір у сферу спорідненості, схожості, сусідства, відмінності, віддаленості, причинного зв'язку з іншими творами, чим полегшує глобальне прочитання, наближує можливість переходу від інтуїтивно читацького до осмисленого розуміння авторського тексту. Водночас апарат видання вибудовує й певний місток, що наближує читача до епохи, культури, відображеній у книзі. в ній відображений книжковий світ людини, приналежної до конкретної культури. Проте внутрішньотекстові й посторінкові коментарі треба сприймати радше як заклик більше дізнатися про конкретну людину, книжку чи факт» [43, с. 100]. В результаті аналізу трьох перекладних видань було зроблено такі висновки:

- «у виданнях недостатній ступінь повноти апарату (тобто відсутність окремих елементів, які необхідні у роботі з виданням);»
- «багато фактичних помилок, які не були усунені при підготовці видання до друку;»
- «відсутність однозначності в термінології;»
- «неточності в елементах, що встановлюють зв'язки між матеріалами апарату й основним текстом твору (наприклад, у предметному покажчику перекладного видання Кевіна Горслі «Командна робота» сторінки не відповідають фрагментам твору);»
- «неточності в заголовках елементів апарату (наприклад, видавничу передмову називають по-різному: Звертання до читача, До читача, Слово до читача; замість формального заголовка називають змістом і навпаки, не уточнюють, який саме бібліографічний список пропонується читачеві — рекомендаційний, використаної літератури та ін.);»
- «логічні протиріччя у відомостях, однакових за змістом, у різних елементах апарату (наприклад, згадування різних літературних

джерел в коментарях і бібліографічних списках, протилежні оцінні висновки);»

- «помилки, пов'язані з відбиттям змісту твору (наприклад, в іменний показник твору Гайді Грант-Галворсон «Успішні», потрапили всі прізвища, що зустрічаються в творі, але у творі згадування окремих прізвищ не стосується змісту і для осмислення фактів ролі не грає)»

«Оскільки йдеться про важливі службові елементи внутрішньої структури видань, які визначають обличчя всього видання, рівень культури видавництва, то варто зазначити, що на сьогоднішній день апаратом видання намагаються не зловживати, що зменшує престижність видання» [42, с. 112].

3. 4. Основні рекомендації щодо вдосконалення видань

«Сьогодні в українській видавничій справі дуже гостро постала проблема видання перекладної літератури, якісного українського перекладу на ринку. Низку проблем можна визначити так: проблема фінансування перекладів; оплата роботи перекладача й редактора; брак підготовки молодих перекладачів; нестача спеціалізованих редакторів перекладної літератури. На мій погляд, це дуже значущі проблеми, яких не може оминати увагою видавець-професіонал» [4, с. 150].

«Процес роботи редактора над перекладним виданням багатокомпонентний, він характеризується не тільки високим професіоналізмом людини, яка ним займається, а й здібністю фахівця врахувати тонкощі (подекуди й суто теоретичні), пов'язані зі створенням його як текстологічного феномену. Створення самого перекладного тексту - справа одного фахівця, а доведення його до ознак видавничого продукту - проблема вже іншого спеціаліста, яким неодмінно має бути редактор» [11, с. 67]. Знання засад саме редагування перекладу визначає якість того чи іншого комплексного твору, яку оцінюватиме аудиторія.

«Щоб той чи інший перекладний твір міг існувати, треба враховувати умови його існування на всіх етапах - створення, редагування, вихід на видавничий ринок. Тому ми вважаємо, що розглядати явище перекладної літератури доцільно в цій триєдиній позиції. «Потрібно адекватно оцінити ту історію українського перекладу, яка активно розвивалася в радянський час, побачити здобутки й хиби українського перекладу в період незалежності, проаналізувати сучасну роботу перекладача та сучасні методи, якими він у ній послуговується, тобто поглянути на практичну сторону його роботи». Слід пояснити загальну ситуацію в перекладі й важливість методичної, сумлінної роботи в цій галузі» [34, с. 141].

Виокремимо головні помилки роботи редактора з перекладними виданнями:

- «стереотипний характер перекладів, що виконувалися без чіткої видавничої програми. Це означає, що перекладали все, що існувало й було. На перекладача сильний вплив мав редактор»;
- «переклад, навіть досконалий, жорстко рецензували, до нього застосовували цензуру, яка йшла вглиб у лінгвістичні й поняттєві нетрі, заборонялося використовувати навіть питомі українські слова».

«Робота з перекладною літературою займає значне місце в сучасній роботі редактора» [15, с. 55]. «Протягом цього процесу виникають проблеми, пов'язані з якістю тексту й культурою книги». Звісно, редактор повинен стежити, аби переклад відповідав нормам редагування перекладної літератури (у випадку, якщо мова оригіналу була не українською чи російською). Часто при створенні перекладного видання не зазначають мову оригіналу, ім'я та прізвище перекладача (-ів)» [18, с. 193]. Важливим аспектом роботи редактора над цим видом тексту є нейтралізація помилок сприйняття, які виявляються в перекладі з мови оригіналу. На сьогодні постала значна потреба проаналізувати роботу редактора над перекладом іноземного твору й сформулювати вимоги та рекомендації, основоположні принципи й засади в цьому виді редагування,

удосконалити співпрацю перекладача (фахівця з іноземної мови) й редактора в роботі над удосконаленням перекладного тексту.

Виділимо помилки та труднощі, проблемні місця, які виникають при роботі редактора з перекладом, причому неважливо - у художній літературі чи в повсякденній публіцистиці:

- «Під час перекладу можуть виявлятися порушення стилістики тексту, проявлятися надмірна художність і насиченість метафорами. Звісно, треба враховувати двоїстість стилю перекладача й оригінального автора, проте все-таки варто стежити за збереженням барв мови оригіналу. До того ж це може заважати адекватному сприйняттю основної думки тексту. Перекладач повинен дотримуватися чіткості у своїй роботі, не використовувати різноманітних мовних елементів, які не підтримують настрій оригінального твору й не відповідають його характеру».

- «Суттєвий недолік перекладів - буквалізм у різних його виявах (граматичний, лексичний, фразеологічний). Але українські перекладачі схильні й до вільностей, крайнім і часто механічним проявом яких стали банальні помилки та неуважність до фактичної інформації» .

- «Відсутність фонових знань у перекладачів, що призводить і до граматичних помилок у цій галузі».

- «Висока концентрація типових елементів із неоднозначним ставленням до них реципієнта (наприклад невинуватана тавтологія та рваний синтаксис перекладу, залишений після недопрацювання тексту)».

- «Недобросовісне ставлення до перекладу, виконання його за допомогою комп'ютерних програм, поспішне редагування машинного перекладу. Помилки внутрішньомовного перекладу (помилки неточних адаптацій)». [43, с. 168].

«Можна з упевненістю стверджувати, що редагування перекладного тексту – складний процес, який потребує комплексного підходу й розробки методологічних засад. Така важливість обумовлена підтримкою доброї якості тексту й культури видання загалом. У редагуванні перекладів входить не лише

вдосконалення змістової й стилістичної частин, а й визначення доцільності використання адаптації текстів, перевірка смислової точності перекладу, посилення здатності читача до сприйняття цього тексту. Сприйняття тексту під час роботи перекладача надто відмінне від того, як сприймає текст безпосередньо читач. Хоча безпосередності справді більше у творчій лабораторії перекладача» [38, с. 142].

«Очевидно, що перекладач працює з оригіналом твору, тому він ближчий до нього вже за своїм статусом. Під час своєї роботи перекладач може простежити за оригінальним текстом на рівні фрази або розділу. Він виокремлює кілька варіантів інтерпретації іноземного тексту українською мовою, із цих варіантів обирає найкращий, найвлучніший, найдоцільніший». Так, у свідомості редактора виокремлюються ті пласти тексту, що лишаються недоступними для читача, які сприймає власне переклад» [7, с. 163]. Редактор передає не тільки знакову й значеннєву системи твору, а й керує його розумінням. Мова для нього слугує механізмом, через який він пропускає власне смислову систему твору. Від адекватності цієї дії напряду залежить якість перекладу.

«Отже, редактор виступає не просто інтерпретатором, творцем, знавцем мови та культури - він є найчеснішим суддею для твору, його найкращим поціновувачем, а значить, ніхто краще за перекладача не представить твір, тобто він фактично є двостороннім «автором» культури». Це ті явища, які окреслюють значення й позицію редактора в культурному житті людини, культурному збагаченні країни, культурних зв'язках і спілкуванні. «Щоб зміст і форма твору адекватно передавалися, перекладач і редактор повинні мати доступ до фондів оригінальних текстів, аби не було проблем із авторським правом». У роботі редактора з перекладними виданнями очікується також дискусія про потрібні для українського читача переклади, хоча за часи незалежності українські перекладачі мають значні здобутки у своїй праці, які з кожним роком все більше набирають популярності» [43, с. 135].

ВИСНОВКИ

Один з найпомітніших феноменів нашого часу – зростаюча потреба у спілкуванні між народами і окремими людьми і реалізація цієї потреби, яка в багато разів перевищує досвід минулого. Розвиток транспорту, засобів інформації і комунікації, підвищення культурного і освітнього рівнів, усвідомлення необхідності взаєморозуміння і співпраці, пошуки шляхів і засобів вирішення глобальних проблем сучасності – все це може бути досягнуто лише об'єднаними зусиллями всіх народів і всіх людей. Без сумніву, всі ці чинники є могутнім стимулом для розвитку перекладацької діяльності. Взагалі, сучасний світ такий, яким він постає перед нами сьогодні, дає можливість бачити, яке величезне місце зараз займає переклад в науковому, політичному і культурному житті кожної країни і всього світу.

Робота редактора над перекладними виданнями є активним учасником сучасного культурно-історичного процесу і без нього неможливо уявити собі сучасний світ. Саме тому в сучасних умовах глобалізації та інтеграції вкрай важлива підтримка якісного видання перекладної літератури. Перекладні видання можуть і повинні бути для всіх народів носієм, провідником і відкривачем всього найціннішого. Тому основним і провідним носієм є редактор. Редакторська підготовка перекладних видань – складний багатоаспектний процес. Ступінь втручання редактора в підготовку твору визначається особливостями авторської праці. Тема даної роботи спрямована на з'ясування методики редакторської роботи редактора з науково-популярною літературою. Підготовка перекладних науково-популярних видань – особлива сфера редакційно-видавничої діяльності. Процес створення перекладної літератури відрізняється від створення творів будь-якого іншого виду літератури тим, що перекладач і редактор повинні певним чином конструювати авторський матеріал. Робота редактора формується на тому, щоб видання було досконалим, без жодних помилок і неточностей. Проте зараз в Україні таких

редакторів майже немає, все частіше практикується одноразове залучення до роботи редакторів-фрілансерів. Відповідно, нестача ерудованого та освіченого редакційного персоналу призводить до випуску у світ значної кількості неякісних перекладних видань.

У дипломному дослідженні «Особливості роботи редактора над перекладними виданнями науково – популярної літератури (на прикладі «Пам'ять без обмежень» Кевіна Горслі, «Успішні» Гайді Грант-Галворсона, «Командна робота» Лінди Гілл.)» підтверджується припущення, що робота редактора над перекладними виданнями має певні недоліки, які обумовлені недосконалістю функціонування апарату видання, відсутністю допоміжних показників і коментарів. В дипломному дослідженні підтверджується припущення, що робота редактора над перекладними виданнями має ряд істотних відмінностей від роботи перекладача над перекладними виданнями, тому що включає в себе комплексний аналіз, текстового, мовного навантаження твору.

На основі виконаного в дипломному дослідженні аналізу можна зробити наступні висновки:

- «Робота редактора над перекладними науково – популярними виданнями включає в себе: поняття сучасного суспільства, донесення правдиво перекладеного і достовірного тексту до читацької аудиторії, здатного змусити її мислити, аналізувати»;
- «Адекватність редакторського аналізу перекладного видання забезпечується розумінням і освіченістю редактора специфіки кожного етапу роботи над перекладним виданням»;
- «Сучасна перекладна література з кожним роком міняє місткість свого апарату видання»;
- «У процесі роботи над редактора і перекладача науково - популярного твору виникають змішані трансформації, що і робить цю діяльність трудомісткою, що вимагає пильної уваги»;

- «На сьогоднішній день апарат перекладних видань складає тільки передмову і передслово, що знижує повноцінність перекладних видань»;
- «Об'єктивно оцінити значимість, художню силу твору, спирається в роботі на основні принципи роботи над перекладним виданням»;
- «Щоб уникнути виникнення неприпустимих помилок редактору необхідно адекватно, точно, без спотворень працювати над текстом оригіналу. При цьому редактор може допускати відхилення, що підсилюють науковість твору за допомогою роботи з основними видами перекладацьких трансформацій»;
- «Проблемою сучасних видавництв, які намагаються випускати якісну перекладну літературу, є те, що перекладна література оцінюється вдвічі або і втричі дорожче»;

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автономова Н. П. Познание и перевод. Опыты философии языка. М : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2008. - 704 с.
2. Аполлова М. А. Specific English: Грамматические трудности перевода. М: Международные отношения, 1977. - 136 с.
3. Афанасьєва К. О. Правові аспекти підготовки до друку перекладів. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nzizh/2011_44/Afanasye.pdf
4. Афонін О. В. Авторське право у видавничій справі в питаннях і відповідях. К. : Нора-Друк, 2010. - 80 с.
5. Бархударов Л. С. Мова і переклад: Питання загальної і приватної теорії перекладу. Вид. 2-е. М: Издательство ЛКИ, 2008. - 240 с.
6. Брандес М. А. Предпереводческий анализ текста : учеб. пособ. М: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. - 224 с.
7. Василюк І. М. Основи теорії і практики перекладу : навч. посіб. Житомир: Перегуда, 2006. - 120 с.
8. Водозазька С. А. Типологічна характеристика перевидань. Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzizh/2010_40/Vodolazk.pdf
9. Галь Н. Слово живе і мертво. М. : Новое литературное обозрение, 1999. - 260 с.
10. Герберт В. Переклад наукової (науково-популярної, напівпопулярної, навча-льної) літератури. Режим доступу: <http://r2u.org.ua/node/159>
11. Голікова Ж. А. Переклад з англійської на російську - Мн, Видавництво «Нове знання», 2004. - 110 с.
12. Гілл Л. М. Бранто Г. Трулав Е. Лайнбек К. Командна робота. М, 2019. - 328 с.
13. Горслі К. Пам'ять без обмежень. Потужні стратегії запам'ятовування М, 2019. - 128 с.

14. Галворсон Г. Г. Успішні М: Київ, 2019. -245 с.
15. Гольцева Е. В. Типологія видань. М: Книжкова палата, 1990. -340 с.
16. Гудовщикова І. В. Загальні і зарубіжні енциклопедії з перекладу. Л 1963. - 780 с.
- 17.Зарицький М. П. Переклад: створення та редагування : посібник. К: Парламентське видавництво, 2004. - 120 с.
- 18.Здіховська І. Хто видає переклади в Україні. Режим доступу : <http://marusia.org.ua/wp-content/uploads/2013/05/kolo.pdf>
- 19.Ідову М. Ефект хлібного поля. Журнал «Weekend». № 48 (94) від 12.12.2008.
19. Карамзін Е. Н. Прагматична адаптація при перекладі тексту. М, 2007. - 260 с.
- 20.Кулакевич Л. Особливості редагування перекладних видань. Типові помилки під час перекладу текстів українською мовою. Режим доступу : <http://marusia.org.ua/wp-content/uploads/2013/05/kolo.pdf>
21. Коптілов В. Першотвір і переклад. К., 1972. – 453 с.
22. Комісарів В. Н. Лінгвістика перекладу. М: Міжнародні відносини, 1980 - 167 с.
23. Книгознавство: Енциклопедичний словник. М: Сов. Енциклопедія, 1982. - 609 с.
24. Коммерсант Не треба до переведення ставитися як до святині. Журнал «Weekend». № 48 (94) від 12.12.2008.
25. Крупнов В. П. Теоретические и практические проблемы перевода. Режим доступу: <http://iilsr.iatp.by/ru/publication>
26. Левицька Т. Р, Фитерман А.М. Допомога з перекладу з англійської мови на російську. - М.: Вища школа, 1973. - 136с.
27. Лисенко Л. В. Процес інтерпретації як головна складова перекладацької діяльності. Мова і культура (Науковий журнал). К: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. - 320–325 с.

28. Мильчин Віра Що сказав Пруст. Журнал «Weekend». № 48 (94) від 12.12.2008.
29. Миньяр - Белоручев Р. К. Теорія і методи перекладу. М: Московський ліцей, 1996. - 208 с.
30. Мильчин А. Издательский словарь-справочник. М. : ОЛМА-Пресс, 2003. - 560 с.
31. Новикова М. А, Лебедь О.Н, Лукинова М. Ю. Стил ь автора и стил ь перевода. К: УМК ВО. 1988.- 5 – 6 с.
32. Партико З. В. Загальне редагування Навчальний посібник. — Львів.: Афіша, 2006. — 416 с.
33. Переклад наукової (науково-популярної, напівпопулярної, навчальної) літератури. Режим доступу : <http://r2u.org.ua/node/159>
34. Селінджер Д. Над прірвою в житі. М: Ексмо, 2008. - 220 с.
35. Сікорський. Н. М. Редагування окремих видів літератури. М: Книга, 1987. - 241 с.
36. Смирнова Н. М. Науково-популярна книга: дослідження зворотного зв'язку «читач - видавництво». Дипломний проект ФІД і Ж Керівник Н.К. Іванов. М: МГУП, 2007. Теоретична частина - 55 с.
37. Сологуб Н. Тематика перекладних видань на українському книжковому ринку. Режим доступу: <http://marusia.org.ua/wp-content/uploads/2013/05/kolo.pdf>
38. Степанов В. Г. Редакційна підготовка видань перекладної літератури Конспект лекцій. М: Изд-во МГАП «Світ книги», 1997. - 60 с.
39. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця : практ. посіб. К. : Наша культура і наука, 2005. - 560 с.
40. Тимошик М.С. Редагування: до проблеми формування терміносистеми і тлумачення термінів у науці про видавничу справу та редагування. Наукові записки Інституту журналістики. – 2009. – Т. 37. – Жовтень–грудень. – С. 6–20.

41. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. М: Высш. шк.1983. - 303 с.
42. Федоров А. Ще раз до питання про перекладність. «Хай слово мовлено інакше» Проблеми худ перекладу. Упорядн. Коптілов В. К.: «Дніпро», 1982. – 519 с.
43. Шмушкіс Ю. Є. Радянські енциклопедії: Нариси з історії перекладу видань. Питання методики. 1975. - 450 с.
44. Шевченко В. Художньо-технічне редагування. К. : Паливода А.В., 2010. - 516 с.

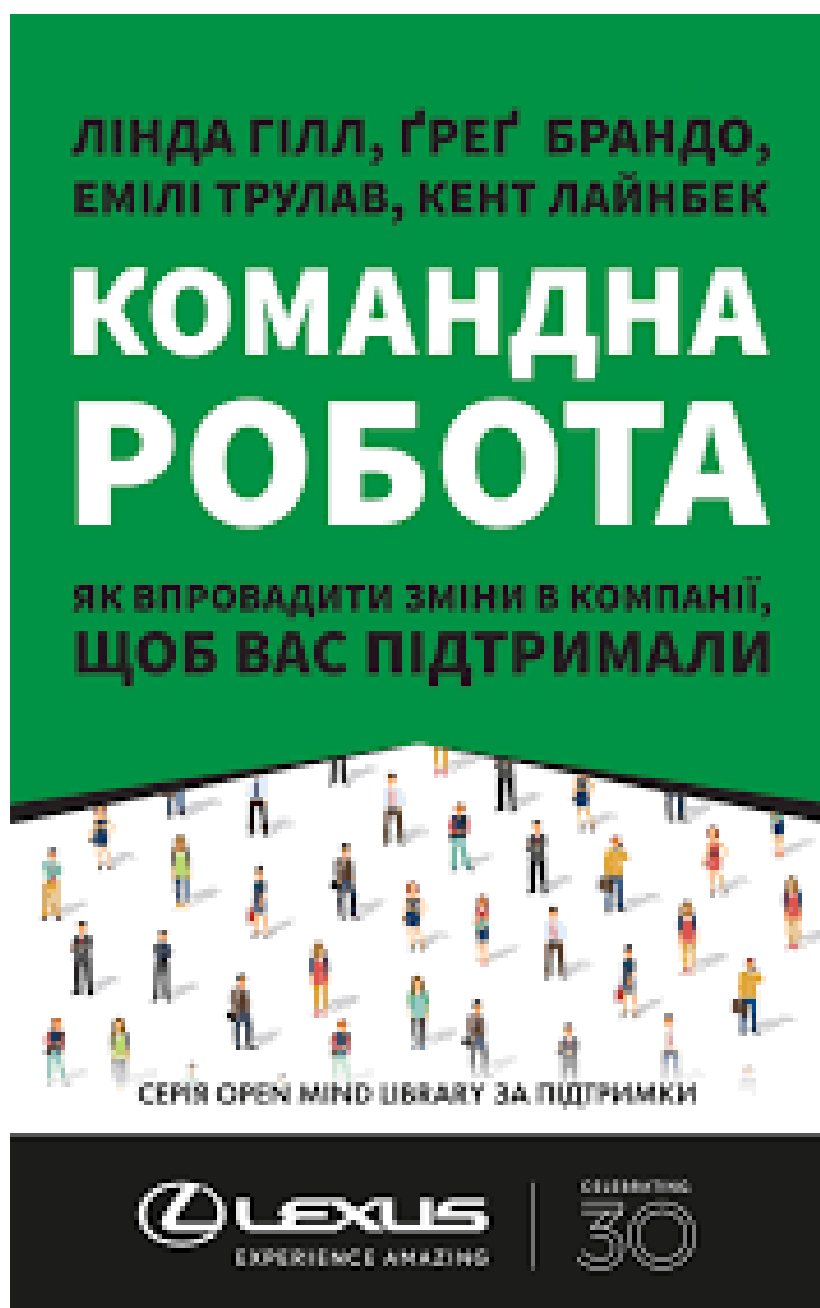
ДОДАТКИ

Додаток Б

Додаток В

Рецензія на дипломну роботу Юлії Татарин
«Особливості роботи редактора
над перекладними науково-популярними виданнями»

Будь-яка перекладна практика із сфери редакторської діяльності виступає обов'язковим маркером як мінімум двох характеристик професійної майстерності редактора. Характеристика перша: глибока інтелектуальна зануреність у фахову сферу того напрямку, яким опікується видавнича структура, до якої є дотичним редактор. Характеристика друга: орієнтація в міжнародній практиці опрацювання контенту, в якій (щодо практики) має зацікавленість певний пласт української аудиторії.

Саме такі характеристики редакторської практики щодо перекладних видань можна побачити в тексті дипломної роботи Юлії Татарин. На наше переконання, робота студентки набуває більшої цінності у контексті аналізу студенткою особливостей перекладу науково-популярних видань.

Для втілення дослідницьких інтересів Юлія Татарин обрала класичний варіант проведення дослідження, на чільне місце поставивши необхідність теоретичного опрацювання проблеми редакторської праці над перекладними науково-популярними виданнями. Текст дипломної роботи поділено на три розділи, два з яких є теоретичними, а третій – прикладний, з аналізом конкретних видань, які авторка обрала як джерельну базу свого дослідження. Вступ, висновки і список літератури – так само елементи рецензованої нами роботи.

При тому, що студентка доволі вміло опрацювала специфіку редакторської роботи з тими виданнями, які вона самостійно визначила для аналізу, сам текст дипломної праці Юлії Татарин викликає цілу низку запитань у зауважень. Виділимо деякі з найбільш, як нам видається, принципових.

По-перше, авторкою не окреслено різницю між редакторським опрацюванням перекладних науково-популярних видань та видань інших видів літератури – наприклад, художніх чи наукових. Це суттєвий недолік роботи, адже виокремлення певних технологій роботи редактора з перекладними виданнями визначаються насамперед приналежністю певного видання до типу літератури.

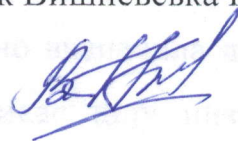
По-друге, в роботі ми не знаходимо аналізу редакторського опрацювання тих фрагментів науково-популярних видань, які відносяться до категорії «локального контексту» – тобто, є такими, які складно адаптуються до розуміння українською аудиторією, оскільки ґрунтуються на якомусь місцевому наративі (асоціації, алюзії, образи тощо місцевого колориту).

По-третє, студентка не пояснила, чому саме обрані видання стали джерельною базою роботи. В цьому ж пункті зауважень зазначимо, що Юлія Татарин не зробила конкретизації узагальнених висновків стосовно спільних і відмінних редакторських прийомів роботи над тими виданнями, які вона опрацювала.

І все ж, на нашу думку, робота відбулась. Студентка в цілому впоралась із завданням, виконавши усі основні завдання, які були перед нею поставлені для опрацювання обраної теми дипломної роботи. Пропонуємо оцінити дипломну роботу Юлії Татарин «Особливості роботи редактора над перекладними науково-популярними виданнями» позитивною оцінкою.

Рецензент –

кандидат філологічних наук Вишневська Г.Б.

Власник документу:
Юлія Зубик

Дата перевірки:
23.06.2020 15:23:46 EEST

Дата звіту:
23.06.2020 15:27:35 EEST

ID перевірки:
1004190338

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100004381

Назва документу: Татарин_B41_для перевірки 2

ID файлу: 1004202317 Кількість сторінок: 41 Кількість слів: 10212 Кількість символів: 78484 Розмір файлу: 673.33 К

33.9% Схожість

Найбільша схожість: 5.72% з джерело <https://blog.yakaboo.ua/ru/10-malyh-vydavnytstv-uk-lit>

33.9% Схожість з Інтернет джерелами 162 Page 43

0.23% Текстові збіги по Бібліотеці акаунту 1 Page 45

48% Цитат

Цитати 88 Page 46

Не знайдено жодних посилань

0% Вилучень

Джерела менше, ніж 8 слів автоматично вилучено

0% Вилучення з Інтернету 4 Page 47

Вилучений текст з Бібліотеки відсутній

Підміна символів

Заміна символів 35